

VERONICA EDROIU-TURCUȘ*

PROCESUL DE SELECTARE A BURSIERILOR PENTRU ȘCOALA ROMÂNĂ DE LA ROMA ÎN PRIMII ANI DE FUNCȚIONARE

Constituirea, la începutul perioadei interbelice, a unor institute de excelență în vederea perfecționării pregătirii tinerilor în centrele „latine” ale Europei, Roma și Paris, corespundea unei politici culturale a României unificate, axată pe filonul latinității și al originii romane. Din această perspectivă trebuie privită inițiativa fondării Școlii Române din Roma, în perioada imediat următoare Primului Război Mondial, mai ales că această politică în plan cultural, care avea conotații profund naționale, era în perfect acord cu orientările europene, multe alte state deschizându-și încă din secolul al XIX-lea, dar mai ales după Marele Război, institute de cultură în capitala Italiei¹.

---

* Cercetător științific, Institutul de Istorie „George Barițiu” al Academiei Române, Filiala Cluj-Napoca.

¹ La Roma a fost înființat, la 21 aprilie 1829, Institutul German de Corespondență Arheologică, având ca scop principal adunarea și publicarea informațiilor obținute în urma numeroaselor săpături arheologice și descoperiri în domeniul antichității clasice. Inițiativa a aparținut Prusiei, din 1859 institutul fiind finanțat efectiv de statul prusac, însă acesta și-a păstrat un caracter internațional vreme de câteva decenii. În 1871, Institutul Arheologic German a fost reorganizat, fiind transformat într-o instituție națională și au fost fondate secțiunile destinate cercetărilor arheologice și campaniilor de săpături din diverse țări (după cea de la Roma au urmat misiunile de la Atena – 1874, Cairo – 1907, Istanbul – abia după război, în 1929, apoi Madrid – 1943, Bagdad și Teheran în anii postbelici). În anul 1888, la șapte ani după deschiderea Arhivelor Vaticanului de către Papa Leon al XIII-lea (1881), Prusia a stabilit la Roma o „stazione storica” (Preußische Historische Station), în condițiile în care, în 1883, a eșuat inițiativa constituirii unui Institut Istoric al Imperiului German. Misiunea prusacă era precedată de cele ale Franței și Austriei. În plus, mai existau la Roma și alte fundații germane precum Biblioteca Hertziana cu institutul aferent, dedicat studiului artei Renașterii (1913), sau Accademia Tedesca di Belle Arti a Villa Massimo (constituită prin contribuția mecenatului prusac Eduard Arnhold, care a cumpărat, în 1910, terenul unde fusese vila suburbană a principilor Massimo, situată în exteriorul porților Romei). Spania a fondat în 1874 o Academie de Arte Frumoase în Cetatea Eternă, locația de la S. Pietro în Montorio fiind inaugurată la sfârșitul anului 1881. În 1875, s-a înființat Școala Franceză din Roma cu sediul la Palazzo Farnese (pe baza unei inițiative care data din 1873), Franța posedând și Accademia di Belle Arti, creată în 1666 cu sprijinul lui Jean-Baptiste Colbert, Charles Le Brun și Gian Lorenzo Bernini, și care reunea atât câștigătorii celebrului Prix de Rome, cât și bursierii protejați de marii nobili francezi. Fondarea Academiei Franceze de la Roma a coincis cu politica marilor lucrări publice întreprinsă la sfârșitul secolului al XVII-lea de Ludovic al XIV-lea, perioadă în care au fost transformate Louvre, Versailles și Tuileries, tinerii artiști numiți de rege desăvârșindu-și experiența în contact cu arta italiană și având sarcina de a realiza copii ale operelor antice și renascentiste pentru a fi reproduse în Franța. Sediul instituției a fost mai întâi pe Gianicolo, lângă Sant’Onofrio, de unde a fost transferat la Palazzo Caffarelli (1673), apoi la Palazzo Capranica (1684), la Palazzo Mancini pe Via del Corso (1725), pentru ca, la 18 mai 1803, Franța și Curtea Etruriei să decidă schimbarea Palatului Mancini cu Villa Medici. Imperiul austro-ungar își constituise în 1881 un Institut Istoric direcționat în special spre recuperarea din arhivele romane a documentelor relative la istoria Austro-Ungariei. Misiunea Prusiei a fost rebotezată Institut în 1890 și, din 1888 până în 1903, au fost inițiate cele două mari proiecte ale instituției, *Nuntiatgeberichte aus Deutschland* și *Repertorium Germanicum*, bazate pe materialele

Școala Română de la Roma, gândită ca un institut de perfecționare în domeniul arheologiei, antichității clasice, istoriei medievale și moderne, arhivisticii și istoriei artei și arhitecturii, a fost stabilită nu întâmplător în capitala Italiei, centrul de unde erau direcționate cele mai importante programe de săpături arheologice – proiecte cultural-științifice susținute mai apoi cu precădere de regimul fascist aflat în căutarea unei legitimități istorice. În 1881, Sfântul Scaun a decis să își desecretizeze arhivele, determinând numeroase state europene interesate de reunirea bazelor documentare necesare elaborării istoriografiei naționale pozitivistice să își dubleze „misiunea arheologică” stabilită acolo cu o „stazione storica”, un avanpost dedicat cercetării arhivistice și specializării în științele auxiliare ale istoriei și unde studierea istoriei artei și arhitecturii putea fi făcută folosindu-se observarea și analiza prototipurilor proprii fiecărui domeniu.

Fondată de statul român la 22 octombrie 1920² și organizată la 23 iunie 1921 pe baza unui Regulament de funcționare intrat în vigoare la 13 august același an, având din toamna anului 1921 ca director numit prin decret regal pe academicianul Vasile Pârvan³, Școala Română din Roma își va începe activitatea doar la 1 noiembrie 1922. Problema a fost cea a căutării unui local adecvat, inițial optându-se pentru un spațiu închiriat pe

---

conservate în Archivio Segreto Vaticano și continuate până în prezent (abia în 1935 Institutul prusac a fost cedat de Prusia Reich-ului și încorporat în Institutul Național de Istorie a Germaniei Medievale, din 1937 dobândind titlul de Institutul Istoric Germanic din Roma). În anul 1894, a fost fondată American School of Architecture în Rome, devenită din 1897 Academie de Belle-Arte, iar American School of Classical Studies în Rome a fost instituită în 1895, ele fiind constituite ca Academie în 1912 și oferind posibilitatea studierii istoriei și culturii italiene din perioada antichității clasice până în timpurile moderne prin competiția Premiului Romei (Rome Prize). Din 1901 ființează și Școala Britanică din Roma, care și-a primit prima Chartă Regală în iunie 1912, însă în domeniul *belle-arts* exista din 1821-1823 instituția dedicată cultivării acestora, British Academy of Arts în Rome. În urma expoziției internaționale din anul 1911 de la Roma, care a celebrat jumătate de secol de unitate italiană, locul împunătorului Pavilion Britanic din Villa Borghese a fost concesionat perpetuu națiunii britanice cu condiția de a fi utilizat exclusiv ca centru britanic de cercetări destinat arheologiei, istoriei și artelor frumoase. Institutul Istoric Belgian – proiectat încă din 1891 – a fost fondat la Roma în 1902, tot în urma interesului suscitată în rândul istoricilor europeni de deschiderea Arhivelor Vaticanului (în anul 1906 apărea prima parte a publicației de izvoare *Analecta Vaticano-Belgica*). Modelul instituțional se inspira din cel german, care se baza pe activitatea științifică orientată spre publicarea de izvoare, și din cel francez, în fond o școală de cercetări interdisciplinare. Institutul Regal Olandez din Roma (KNIR) a fost fondat în 1904, însă localul din Valle Giulia a fost inaugurat doar în 1933. Mai apoi, după Primul Război Mondial, au fost fondate Institutele unor țări ca Cehoslovacia (proiectat în 1920 și deschis în 1924), Polonia (1927, un centru de studii poloneze instituit ca urmare a unui acord între Academia Poloneză de Științe și Litere din Cracovia și Arhiepiscopul Mitropolit de Cracovia, care a pus la dispoziția tinerilor cercetători un local al Bisericii poloneze din Roma, S. Stanislao, însă trebuie menționat că polonezii au avut o *Expeditio Romana*, o misiune științifică în Cetatea Eternă încă din 1886, patronată de Academia Poloneză de Științe și Litere din Cracovia), Suedia (Institutul Suedez de Studii Clasice din Roma, care a fost fondat în 1925 de principele moștenitor Gustav Adolf al Suediei, pasionat de arheologie), Ungaria (1927, însă de reținut că a existat un institut cu caracter privat încă din 1882, la care s-a adăugat o Academie de Arte Frumoase în 1894). Vezi Eugenia Strong, *La formazione delle Accademie e Scuole straniere di Roma*, în „Capitolium. Rassegna Mensile del Governatorato”, Roma, 1928, 4, nr. 1, p. 94-111; idem, *Istituti stranieri in Roma. Cenni storici*, în „Annales Institutorum quae provehendis humanioribus disciplinis artibusque colendis a variis in urbe erecta sunt nationibus”, Romae, 1928, I, p. 15-60; Andrew Wallace-Hadrill, *The British School at Rome. One Hundred Years*, London, The British School at Rome, 2001, p. 33-34; Angela Windholz, *Et in Academia ego. Ausländische Akademien in Rom zwischen künstlerischer Standortbestimmung und Nationaler Repräsentation*, Regensburg, Schnell & Steiner, 2008, p. 195-336; idem, *Sulla storia di Villa Massimo (1800-2010)*, în *Centenario Accademia Tedesca Roma: Villa Massimo: 1910-2010*, a cura di Joachim Blüher, Colonia, Wienand, 2010, p. 15-61. Vezi și Sarah Rey, *Écrire l'histoire ancienne à l'École française de Rome (1873-1940)*, Rome, École française de Rome, 2012, 489 p.

² Vezi Legea de înființare nr. 4285 din 22 octombrie 1920, în *MOF*, nr. 167, 31 octombrie 1920, p. 5894-5895.

³ Decretul Regal nr. 4236 din 24 octombrie 1921, în *MOF*, nr. 174, 4 noiembrie 1921, p. 7366-7367. Legea de fondare și Regulamentul de funcționare erau comune pentru cele două Școli, de la Roma și din Franța.

strada Emilio De' Cavalieri nr. 11, în timp ce statul român făcuse demersuri, finalizate în ianuarie 1922, pentru o concesiune perpetuă a unui teren în Valle Giulia, unde urma să se construiască noul edificiu pe cheltuiala statului român⁴.

În conformitate cu articolele 12, 13 și 14 din Regulamentul de funcționare al instituției, bursierii secțiilor I și II (cea istorico-arheologică și cea filologică-literară) erau recomandați Ministerului Instrucțiunii de Facultățile de Litere ale celor patru universități ale țării doar „dintre licențiații ori doctorii cei mai distinși ai lor”, câte un candidat de la fiecare universitate pentru câte o secție, recomandare făcută anual în luna iunie, în timp ce pentru secțiunea a treia, cea artistică, urma să se țină între arhitecți, sculptori și pictori un concurs anual, organizat în luna iunie la București. În plus, se aprecia că orice recomandare nefăcută în termen de una dintre cele patru Facultăți de Litere va cădea imediat în folosul celeilalte, în ordinea București, Iași, Cluj, Cernăuți. Succesiv, Ministerul avea să comunice direcțiunii școlii numele candidaților recomandați de facultăți, care urmau să fie trecuți pe tabloul de admitere al școlii numai în momentul în care se făcea un loc vacant la secțiunea respectivă, aici directorul rezervându-și dreptul de a-i invita pe membri să își ia locul în Școală, în „ordinea vechimei și a calificativelor recomandării”⁵. În plus, recomandarea candidaților se făcea doar pe durata unui an, prelungirea ei până la cel mult doi ani făcându-se de către direcțiune, suverană în a admite sau respinge cererea de prelungire a misiunii membrilor. Articolul 20 stabilea statutul de oaspete al școlii, al membrilor „hospitanți”, precizând că, până la întemeierea unor institute speciale care să adăpostească în marile centre culturale ale Europei pe tinerii studioși români trimiși să își completeze studiile și lucrările în străinătate „pentru alte specialități științifice decât cele care formează obiectul propriu al școlilor din Paris și Roma, directorii acestor școli sunt autorizați a admite, pe baza recomandării ce li s-ar face de diferite facultăți, prin mijlocirea și cu aprobarea ministerului, un număr de oaspeți ai școlilor, fixat în comun acord cu ministerul pe baza locurilor disponibile în școli și a bugetului acordat fiecărei școli”, toate dispozițiile cu privire la activitatea și disciplina membrilor școlilor aplicându-li-se și oaspeților⁶.

Pentru prima generație de bursieri, în urma recomandărilor făcute de facultăți, Ministerul Instrucțiunii numise la începutul toamnei anului 1922 șase membri, recomandați de Universitățile de la București, Cluj și Cernăuți – profesorul Paul Nicorescu, profesorul George Mateescu, doctor Claudiu Percec, bibliotecar universitar, profesorul Cezar Papacostea, doctor Al. Dem. Marcu și conferențiarul universitar Emil Panaitescu⁷ –, deci nu opt cum prevedea regulamentul, pentru ca, în final, Școala de la Roma să își deschidă porțile cu un număr de patru bursieri (Emil Panaitescu, Paul Nicorescu, G. G. Mateescu și, nu în ultimul rând, Alexandru Marcu, proaspăt doctor în litere al Institutului Regal de Studii Superioare și Perfecționare din Florența) recomandați doar de Facultățile de Litere de la București (Nicorescu și Marcu) și Cluj (Panaitescu și Mateescu).

⁴ Școala Română din Franța, fondată prin aceeași lege din 22 octombrie 1920 și organizată prin același Regulament de funcționare din vara anului 1921, având din 24 octombrie 1921 ca director pe academicianul Nicolae Iorga, numit tot prin amintitul decret regal, a fost deschisă oficial la 1 iulie 1922 într-un imobil cumpărat, cu bani dați atât de Ministerul de Finanțe, cât și obținuți prin donații private, în localitatea de lângă Parisul anilor '20, Fontenay-aux-Roses. Vezi Petre Țurlea, *Școala Română din Franța*, București, Editura Academiei Române, 1994, p. 16-17. Date pentru începuturile Școlii Române de la Roma vezi la Veronica Turcuș, *Școala Română din Roma (1922-1947)*, Cluj-Napoca, Școala Ardeleană, 2016, p. 10-17.

⁵ Articolul 14 din Regulament, în *MOF*, nr. 105, 13 august 1921, p. 4151.

⁶ *Ibidem*, p. 4151-4152.

⁷ Vezi scrisoarea lui Vasile Pârvan din 3 septembrie 1922 adresată Ministrului Instrucțiunii Publice în *Vasile Pârvan. Corespondență și acte*, ediție îngrijită, cu introducere, note și indice de Alexandru Zub, București, Editura Minerva, 1973, p. 235-236.

În ceea ce privește recomandările propriu-zise venite din partea Universității din București, se cuvine să amintim că, la sfârșitul anului 1921, Consiliul Facultății de Litere din București recomanda pentru stagiul la Școala Română de la Roma pe absolvenții săi Cezar Papacostea, Paul Nicorescu și Al. Dem. Marcu⁸. Dintre ei au plecat ca bursieri pentru seria cu care s-a deschis Școala de la Roma la 1 noiembrie 1922 doar Nicorescu și Marcu, întrucât Cezar Papacostea, din 1922 doctor în litere și filosofie al Universității din București, specialitatea filologie clasică, cu o teză referitoare la *Diodor Sicilianul și opera sa*⁹, a fost numit, cu data de 1 octombrie 1922, profesor suplinitor la Facultatea de Litere din Iași, pentru limba și literatura elină și acolo a devenit titular al amintitei catedre din mai 1923¹⁰. Contribuțiile sale științifice din anii de profesorat la catedră la Iași (1922-1936) vor fi în general axate pe problematica vieții și operei lui Platon¹¹, din care va realiza o traducere remarcabilă, tipărind trei volume din opera marelui filosof grec¹², volume însoțite de consistente introduceri asupra autorului și a textului transpus

⁸ „Romania. Rassegna degli interessi italo-romeni”, Roma, 2, nr. 22, 5 dicembre 1921, p. 8.

⁹ Vezi fragmentul publicat în *CvL*, 1923, 55, nr. 1.

¹⁰ Născut la 11 noiembrie 1886, în Moloviște/Muloviște (județul Monastir, în Macedonia), Cezar Papacostea și-a desăvârșit educația secundară la Liceele „N. Bălcescu” și „I. C. Massim” din Brăila, luându-și bacalaureatul în anul 1905, iar pregătirea superioară în cadrul Facultății de Drept a Universității din București, pe care a absolvit-o în 1908, în anul următor trecându-și licența în litere și filosofie la aceeași universitate. După susținerea capacității în limba latină, elină și drept în 1911, Cezar Papacostea a funcționat din anul 1912 ca profesor titular de latină și germană la liceul din Alexandria, iar din 1913 a fost profesor la Seminarul Central din București. Până în momentul recomandării sale pentru o bursă la Școala Română de la Roma, se distinsese mai ales prin contribuțiile tipărite în „Convorbiri Literare” – revistă la care și-a început colaborarea din anul 1911 – și care priveau problema culturii și a filosofiei antice, în mod special a celei elene (*Între divin și uman. O problemă a culturii elenice. Cuvânt lămuritor* – 1921-1922), dar și teme pedagogice (*Liceul trifurcat și învățământul clasic* – 1913, *Limba latină în liceele de fete* – 1915, *Examenul de capacitate pentru profesorii secundari* – 1919, *Învățământul limbilor moderne* – 1919, *Reforma învățământului secundar. Părerile filozofului Bergson asupra clasicismului* – 1922), și prin publicarea de manuale didactice de limbi clasice, în particular de latină, preocupare pe care o va continua și după ce a devenit profesor universitar la Iași (*Manual de limba latină pentru clasa III secundară* – 1916, *Gramatica limbii latine. Morfologia, sintaxa și noțiuni de stilistică pentru clasele IV-V liceale* – 1929, *Elemente de versificațiune și de antichități religioase romane pentru clasa VI liceală* – 1929, *Noțiuni elementare de limbă elenă pentru clasa VI de liceu* – 1929). Încă de student fusese pasionat de literatura greacă și a început chiar traducerea *Odiseei* în hexametri dactilice (vezi primele transpuneri în limba română în *CvL*, septembrie 1912 – octombrie 1915), dar va publica din opera homerică doar primele douăsprezece cânturi, în 1929 sub egida editurii bucureștene „Casa Școalelor”. A tradus și din Platon (vezi *Din Phaidon: Moartea lui Socrate* – *CvL*, decembrie 1914, sau *Kriton. Din volumul „Euthyphron”: Apărarea lui Socrate, Kriton, Phaidon* – *CvL*, noiembrie-decembrie 1915), în anul 1919 tipărind la București lucrarea *Din Platon. Phaidon sau despre nemurirea sufletului, o cercetare critică și traducere*. În anul 1921 apărea ca nr. 7 al colecției „Biblioteca textelor clasice grecești și latinești”, *Commentarii de bello Gallico*, textul latin fiind adnotat de Papacostea, care redacta o introducere, precum și un index la ediție. Între bursierii pe care Vasile Pârvan îi propunea pentru seria inaugurală a Școlii de la Roma, Cezar Papacostea fusese ales pentru preocupările sale de clasicist, proaspătul director al instituției considerând că, alături de trei arheologi, epigrafiști și istorici ai antichității, un filolog modern italianist și un bibliotecar arhivist, selectarea unui specialist în limbi clasice completa în mod armonios paleta preocupărilor primilor bursieri ai instituției. De altfel, în primii ani după război, Cezar Papacostea era interesat de studierea evoluției gândirii la greci, plănuiind o lucrare amplă pe această temă, din care a tipărit doar un prim volum, intitulat *Între divin și uman* (București, Tipografia „Convorbiri Literare”, 1921, 123 p.). Vezi Dorina N. Rusu, *Membrii Academiei Române. 1866-2016. Dicționar*, ed. a V-a revăzută și adăugită, Partea a II-a (M-Z), București, Editura Academiei Române, 2016, p. 288.

¹¹ Vezi lucrări și traduceri precum *Apărarea lui Socrate. Kriton (Datoria cetățeanului) și Phaidon (Despre suflet)*, București, România Nouă, 1923, nr. 15 al colecției „Biblioteca autorilor clasici, greci și romani”; *Evoluția gândirii la Greci. I. Introducere*, București, Editura Casei Școalelor, 1927; *Platon. Viața, opera, filosofia*, București, Tipografia Ion C. Văcărescu, 1931.

¹² Vol. I, *Apologia, Euthyphron, Kriton*, 1930; vol. II, *Banchetul, Phaidon*, 1931; vol. III, *Gorgias, Menon*, 1935.

în limba română. Cezar Papacostea a redactat, de asemenea, o lucrare pe tema *Filosofia antică și opera lui Eminescu*¹³ și a fost membru în comitetul de redacție al „Revistei Clasice” din București, unde a publicat studii precum *Sofiștii în antichitatea greacă, Iliada lui Aristia*. În 1935 a apărut o altă lucrare a sa, *Istoria literaturii latine pe bază de texte (Antologie și crestomație)*, la 29 mai în același an fiind ales membru corespondent al Academiei Române. Cezar Papacostea a decedat prematur, la 5 iulie 1936, la Brăila, unde se afla în comisia unui examen de bacalaureat. Locul său la catedră va fi ocupat de un alt clasicist fost membru al Școlii Române din Roma, Constantin Balmuș. De altfel, din 1935 exponenții Catedrei de Limba și literatura elină a Universității din Iași aveau cu toții specializarea la Școala Română de la Roma. Din octombrie 1931, asistent al lui Cezar Papacostea la amintita catedră va intra absolventul Universității din București, Dionisie Pippidi, care din toamna aceluiași an și până în 1933 va fi bursier al Școlii Române din Roma, unde își va pregăti doctoratul susținut la Universitatea din București pe tema *Tacite et Tibère. Une contribution à l'étude du portrait dans l'historiographie latine*. La moartea profesorului Papacostea, Pippidi va suplini vreme de un an Catedra de Limba și literatura elină, la care va fi titularizat cu data de 1 februarie 1937 Constantin Balmuș. Dionisie Pippidi va profesa în cadrul Universității ieșene până la 1 iulie 1937, locul său de asistent provizoriu fiind luat de Haralamb Mihăescu, lingvist, absolvent al Literelor din Iași și care funcționase până atunci în cadrul Bibliotecii universitare a amintitului centru academic, la rândul său fost membru al Școlii Române din Roma în anii 1931-1933, cu doctoratul în filologie clasică luat în anul universitar 1935-1936 la Iași, dar pregătit la Roma și publicat în „Ephemeris Dacoromana” (*La versione latina di Dioscoride*). Haralamb Mihăescu va rămâne în cadrul Universității ieșene în toată perioada interbelică, în anii 1943-1945 fiind numit lector de limba română la Universitatea din Frankfurt am Main, iar în perioada 1948-1950 funcționând ca profesor de limba latină la Catedra de Filologie clasică a Facultății de Filologie din Iași. Și ar mai fi de reținut, dovadă a înaltului nivel științific atins de filologia clasică ieșeană, că atât Constantin Balmuș, cât și Dionisie Pippidi sau Haralambie Mihăescu au fost aleși membri corespondenți sau titulari ai Academiei Române¹⁴.

Revenind la problema recomandării primilor bursieri ai Școlii de la Roma de către universitățile României întregite, Universitatea clujeană a propus Ministerului Instrucțiunii în 1921 doi dintre viitorii membri ai institutului românesc din capitala Italiei (Mateescu, doctorand al Facultății de Litere din Cluj la vremea aceea, și Emil Panaitescu¹⁵, pentru recomandarea căruia se discutase îndelung în consiliul Literelor clujene).

În ședința Consiliului profesoral al Facultății de Litere și Filosofie din Cluj de la 30 noiembrie 1921, discutându-se adresa Ministerului Instrucțiunii Publice prin care se

¹³ Apărută la București, Tipografia Văcărescu, 1931.

¹⁴ „Anuarul Universității din Iași”, Iași, 1924-25, p. 75; 1925-26, p. 63, 282; 1926-27, 1927-28, p. 87, 94; 1928-1929, p. 79-81; 1929-1930, p. 79-82; 1930-1935, p. 235, 344, 366; 1935-36, p. 5, 70, 107-108, 166, 321-322; 1936-37, p. 35, 98, 100; 1937-38, p. 114, 120, 251; 1938-39, p. 151-152, 167; „Anuarul Universității «Al. I. Cuza» din Iași. 1939-1959”, București, 1960, p. 71-72, 133; „Buletinul Asociației academice «V. Pârvan» a foștilor membri ai Școalei Române din Roma”, 1939/40, 12, p. 17-18; 1940/43, 13-15, p. 21, 26, 28, 34-35; Dorina N. Rusu, *Membrii Academiei Române. 1866-2016*, Partea I (A-L), p. 107-108; Partea a II-a (M-Z), p. 109-110, 354-355; Lucian Nastasă, „Suveranii” universităților românești. *Mecanisme de selecție și promovare a elitei intelectuale*, I, *Profesorii Facultăților de Filosofie și Litere (1864-1948)*, Cluj-Napoca, Editura Limes, 2007, p. 308.

¹⁵ Date despre Emil Panaitescu vezi la V. Turcuș, *Emil Panaitescu (1885-1958) și Școala Română din Roma*, în „Anuarul Institutului de Istorie «George Barițiu» din Cluj-Napoca”, tomul XLVI, 2009, p. 261-295; Ioan Oprea, *Istoricul Emil Panaitescu și Școala Română de la Roma*, București, Oscar Print, 2014, *passim*.

solicita ca, până la 6 decembrie, facultatea să desemneze câte doi licențiați ai săi pentru Școlile de la Roma și Paris și arătându-se că nu există decât o singură cerere, cea a lui G. G. Mateescu¹⁶, doctorand al Facultății, s-a decis recomandarea acestuia la secția arheologică-istorică de la Școala din capitala Italiei, iar pentru celelalte locuri s-a hotărât să se intervină la minister, cu sugestia ca pentru anul respectiv bursele de filologie să poată fi date tot pentru studii istorice. În acest context a solicitat Emil Panaitescu bursa la Școala de la Roma la 17 iunie 1922, dar în calitate de „membru ospitant” (oaspete) al instituției, calitate prevăzută de art. 20 al Regulamentului și care era mult mai largă în sensul acceptării la Școală și a unor persoane care nu se încadrau strict în paleta de discipline promovate în cele două institute și pentru care nu se aplicau articolele 12-14, deci nici dispozițiile privitoare la obligativitatea de a fi licențiat sau doctor al Universității respective. De altfel, pe baza acestui articol 20, la începutul anului 1922, profesorul Coriolan Petran solicita recomandarea ca oaspete al Școlii Române din Roma pe timpul vacanței de vară a anului respectiv. Cu toate că cererea sa a fost aprobată de Consiliul Facultății de Litere a Universității din Cluj în ședința sa din 2 februarie 1922, deplasarea acestuia la Roma a rămas doar un proiect, școala deschizându-și porțile doar în toamna anului 1922¹⁷.

În contextul dificultăților financiare ale începuturilor – Ministerul Instrucțiunii oferea doar două burse bugetare, restul membrilor trebuind să fie subvenționați din sumele obținute de directorul Pârvan și depuse la Legația României de la Roma¹⁸ –, cu toate că regulamentul de organizare al instituției prevedea trei secții pentru Școală (cea istorico-

¹⁶ Născut în 1892 la Giurgiu, Mateescu și-a desăvârșit instrucția secundară la Liceul „Sf. Petru și Pavel” din Ploiești, absolvind primul din generația sa. Traseul său formativ a continuat la București, unde a urmat Facultatea de Litere, frecventând mai ales cursurile și Seminarul de Istorie antică al lui Vasile Pârvan. Pe când era încă student în anul II, tânărul Mateescu a fost introdus de Pârvan în munca de șantier arheologic la Ulmetum, dobândind aici experiență chiar din primele campanii de scoatere la lumină a cetății antice. Mai târziu, în vara anului 1914, G. G. Mateescu a participat, tot sub îndrumarea maestrului său, la prima campanie de săpături de la Histria. Încă din anii Universității s-a conturat pasiunea tânărului cercetător pentru lumea tracilor, aceasta constituind mai târziu și specializarea sa definitivă. În toamna anului 1914, G. G. Mateescu și-a luat licența la Universitatea din București cu mențiunea *magna cum laude*, comisia de specialiști fiind compusă din V. Pârvan, N. Iorga și G. Murnu. La sfârșitul lunii septembrie a aceluiași an, Pârvan îl va coopta definitiv pe tânărul Mateescu asistent onorific în cadrul Muzeului Național de Antichități, unde își va secunda dascălul în munca de arheolog la Tomis și la Callatis. În plus, ca asistent-ajutor al lui D. M. Teodorescu, Mateescu va întreprinde o campanie de cercetări arheologice în județul Durostor. În vara anului 1916, tot la indicația lui Vasile Pârvan, Mateescu a început săpăturile la cetatea din Abrittus (jud. Caliacra), iar din octombrie 1916, Mateescu a fost numit asistent la Muzeul Național de Antichități din București, unde a funcționat până în toamna anului 1919, când se va stabili la Cluj, ca profesor la Liceul „Gheorghe Barițiu” (1919-1926), trecând apoi la Seminarul Pedagogic Universitar, unde va profesa până în momentul morții, survenită în 1929. Din 1920, G. G. Mateescu va fi cooptat ca asistent la Institutul Arheologic al Universității nou înființate, viitorul Institut de Studii Clasice. Pentru o panoramă asupra vieții și activității lui G. G. Mateescu, vezi V. Turcuș, *George G. Mateescu (1892-1929) director al Școlii Române din Roma. Viața și opera*, București, Editura Academiei Române, 2008, *passim*.

¹⁷ SJAN Cluj, fond Universitatea „Regele Ferdinand I” din Cluj, nr. 798, Facultatea de Litere, Procesele-verbale încheiate în ședințele Consiliului profesoral în anii 1919/20-1923/24, f. 138v.-139, 149v.; doc. nr. 43-1921/22; *MOF*, nr. 105, 13 august 1921, p. 4150-4152; V. Turcuș, *George G. Mateescu (1892-1929) director al Școlii Române din Roma*, p. 35.

¹⁸ La începutul lunii septembrie 1922, directorul Pârvan solicita Ministerului Instrucțiunii nominalizarea celor doi bursieri bugetari și cerea totodată ca amintitul minister să ceară celui de Finanțe ca viitorii membri să fie trecuți pe tabloul persoanelor cu misiuni culturale în străinătate care au dreptul la schimbul de favoare (întrucât bursa era în lei) prin intermediul Legației (*Vasile Pârvan. Corespondență și acte*, p. 236). Bursele nebugetare erau acordate, în conformitate cu articolul 23 al Regulamentului de funcționare, din fondurile date membrilor Școlii de ministere (în special al Instrucțiunii, Artelor și Externelor), de universități sau orice alte instituții și persoane publice și particulare, fonduri centralizate prin direcțiunea Școlii (*MOF*, nr. 105, 13 august 1921, p. 4152).

arheologică, cea filologică-literară și cea artistică), deschiderea institutului românesc din capitala Italiei s-a făcut cu un număr restrâns de bursieri care abia reprezentau secțiunea I și, prin Alexandru Marcu, indicau exordiul celei de-a doua. Primii trei membri, Nicorescu, Mateescu și Panaitescu, erau interesați de arheologie și istorie veche, cum se va vedea și din lucrările pregătite în cei doi ani de studiu la Roma, cu o carieră de profesori la Universitățile din Cluj (Panaitescu și Mateescu) și Iași (Nicorescu) și continuând opera maestrului lor, Vasile Pârvan, în calitate de directori ai Școlii¹⁹ (G. G. Mateescu i-a succedat lui Pârvan, dar a trecut, din păcate, la cele veșnice în 1929, iar Emil Panaitescu va conduce instituția în întreg deceniul al patrulea, până în toamna anului 1940)²⁰. Doar Alexandru Marcu s-a preocupat de literatura medievală și modernă, publicând în Anuarul Școlii, „Ephemeris Dacoromana”, două studii pe această temă (*Riflessi di storia rumena in opere italiane dei secoli XIV e XV* și *La Spagna ed il Portogallo nella visione dei romantici italiani*). La cei patru membri ai Școlii, dintre ei trei – Nicorescu, Marcu și Mateescu – fiind căsătoriți și locuind împreună cu soțiile, s-au adăugat în 1923 încă trei, Alexandru Busuioceanu, Ștefan Bezdechi și Claudiu Isopescu, în 1924 numărul lor crescând la opt, iar peste un an fiind inaugurată secțiunea de arte, cu cei doi arhitecți Ioan Popescu și Horia Teodoru.

Ar fi de remarcat tocmai faptul că Școala Română de la Roma, chiar dacă încercase să își recruteze bursierii din toate mediile universitare ale României unificate, a funcționat la început în principal cu discipolii lui Pârvan, formați în seminarul său de la București²¹. Cum se observă, dintre cei șase bursieri care ar fi trebuit să deschidă Școala de la Roma și pe care Pârvan îi susținea față de Minister în septembrie 1922, arătând că au fost aprobați de direcțiune și indicând că, din partea conducerii instituției, au și dreptul la rambursarea cheltuielilor de călătorie (de Legația României de la Roma, directorul Școlii urmând a le rambursa misiunii diplomatice), cinci erau absolvenți ai Universității din București. În plus, ar fi de remarcat că dintre cei șase bursieri propuși de Ministerul Instrucțiunii Publice, patru erau studioși ai antichității clasice, fapt relevant pentru orientarea pe care savantul intenționa să o dea programului de studii al instituției, aceasta și în conformitate cu articolul 6 al Regulamentului de funcționare, care preciza că Școala Română din Roma „urmărește în chip deosebit cercetările și săpăturile arheologice din Italia și țările mediterane”²².

Astfel, Alexandru Marcu era un reprezentant strălucit al filologiei bucureștene, cu studii postuniversitare în Italia, Emil Panaitescu și G. G. Mateescu erau recomandați de Universitatea clujeană, însă se formaseră la București sub îndrumarea lui Pârvan, ca de altfel și Paul Nicorescu, absolvent al Universității bucureștene și doctorand tot acolo, care în momentul trimerii sale ca bursier era profesor secundar la Cetatea-Albă, iar Cezar Papacostea, de formație clasicist, absolvise Dreptul și Literale la București.

Claudiu Percec și nu Claudiu Isopescu ar fi trebuit să fie primul bursier cernăuțean al Școlii Române de la Roma. Percec funcționa în momentul recomandării sale ca bursier la Roma de către Universitatea din Cernăuți ca bibliotecar la respectiva universitate. Născut la 1 iulie 1891 la Vrânceni, Claudiu Percec avea doctoratul în filosofie

¹⁹ A. Marcu, *Institutul Academic Român din Roma*, în „Cele Trei Crișuri. Anale culturale”, Oradea, XVI, nr. 1-2, ianuarie-februarie 1935, p. 13; V. Turcuș, *Școala Română din Roma*, p. 187-287.

²⁰ Dan Berindei, *Istoria Academiei Române (1866-2006). 140 de ani de existență*, București, Editura Academiei Române, 2006, p. 293-294.

²¹ Pentru istoria Școlii Române de la Roma în perioada în care Vasile Pârvan a fost director, vezi V. Turcuș, *Vasile Pârvan și Școala Română din Roma*, Cluj-Napoca, Școala Ardeleană, 2016, *passim*.

²² *MOF*, nr. 105, 13 august 1921, p. 4151.

obținut în 1914 și a fost numit bibliotecar al Universității din Cernăuți după organizarea acesteia în sistemul academic românesc, în anul 1919. De la 1 ianuarie 1920, Claudiu Percec a devenit bibliotecar clasa a II-a în cadrul amintitei instituții, unde, de altfel, a funcționat mai apoi în întreaga perioadă interbelică, în 1932 fiindu-i acordată distincția de cavaler al Coroanei României. La începutul anilor '20 a desfășurat și activități didactice, în anul școlar 1923-1924 devenind profesor suplinitor la Liceul „Petru Maior” din Gherla. Atunci a fost substituit la Biblioteca Universității cernăuțene de Ovid Percec. Succesiv, Claudiu Percec a fost profesor la Liceul modern din Cernăuți, iar în 1925 a predat o perioadă (din luna martie 1925) ca suplinitor la Liceul „Aron Pumnul” din aceeași localitate, cu specialitatea istorie și geografie. De altfel, în proiectul anului didactic 1922-1923 al Universității din Cernăuți, schițat cu prilejul inaugurării oficiale a cursurilor la 24 octombrie 1922, apărea menționat că bibliotecarul dr. Claudiu Percec se afla în concediu „pentru a face studii la Institutul Românesc din Roma”, în locul său funcționând secretarul decanatului, Silvestru Găină. Universitatea din Cernăuți a insistat în recomandarea lui Claudiu Percec pentru o bursă la Școala Română din Roma și în anul 1923-1924, când au fost propuși de Consiliul Facultății de Litere al Universității bucovinene, în vederea trimiterii la specializare în cadrul Institutului Român din capitala Italiei, Claudiu Percec și Zaharie Crițan²³, an școlar în care Claudiu Percec va preda însă pe un post de suplinitor, la Liceul „Petru Maior” din Gherla.

Abia din anul 1923, cu Claudiu Isopescu de la Cernăuți (absolvent însă tot al Universității din București și profesor secundar în capitală), din 1924 cu Nicolae Buta de la Cluj, iar mai apoi, din 1925, cu Nicolae Grămadă (tot din Bucovina) și cu Constantin Daicoviciu²⁴ de la Cluj, Școala Română din Roma își va extinde cu adevărat aria de recrutare a bursierilor la nivelul României Mari, nu doar din perspectiva centrului universitar unde funcționau viitorii bursieri în momentul recrutării lor, ci și din punctul de vedere al *background*-ului cultural și formativ al acestora.

²³ *Inaugurarea solemnă a anului de studii 1922-1923 la 24 Octombrie 1922*, Cernăuți, 1922, p. 10; „Anuarul Universității Regele Ferdinand I din Cernăuți. Anul de studii 1923/24”, 1925, p. 37, 61; „Anuarul Universității Regele Carol II din Cernăuți pe anii de studii 1933-1936”, Cernăuți, 1937, p. 133; 1936-1937/1937, p. 205; 1937-1938/1938, p. 376-377; 1938-1939/1939, p. 228; „Liceul Statului no. 1 «Aron Pumnul» în Cernăuți. Anuarul pe anul școlar 1924/25”, Cernăuți, 1926, p. 54, 58, 62.

²⁴ Constantin Daicoviciu s-a născut la 1 martie 1898 în comuna Căvărân, astăzi județul Caraș-Severin. Studiile secundare le-a urmat la Lugoj și Caransebeș, iar cele universitare, în domeniul filologiei clasice, la Cluj, în anii 1918-1922. După cei doi ani de specializare la Școala Română din Roma (1925-1927) a efectuat călătoriile de studii, în anii 1929-1932, în Austria, Germania, Franța, Grecia și Ungaria. Doctoratul în istorie și arheologie l-a obținut în 1928, an în care a devenit asistent de istorie antică la Universitatea clujeană. Docent din 1932 și conferențiar de antichități și epigrafie (1932-1938), apoi profesor de arheologie și preistorie (1938-1948) și, din 1949 până în 1968, profesor de istorie veche a României, Constantin Daicoviciu a fost o personalitate marcantă a vieții științifice a Universității clujene, al cărei rector a fost vreme de un deceniu (din 1956 până în 1968). A activat în cadrul Comisiei Monumentelor Istorice din Transilvania, al cărei secretar a fost din 1921 și până în 1940, din 1947 devenind președinte al Comisiei Monumentelor Istorice din București, demnitate pe care a deținut-o vreme de un an. A fost director al Institutului de Studii Clasice, din 1949 al Institutului de Istorie din Cluj, iar în perioada 1945-1973 – director al Muzeului de Istorie a Transilvaniei. La 2 noiembrie 1948 a primit consacarea de membru corespondent al Academiei Române, iar din 2 iulie 1955 pe cea de membru titular al celui mai înalt for științific al țării. În perioada 1959-1963 a fost președinte al Secției de Științe Istorice, Știința Limbii, Literatură și Artă a Academiei Române. De remarcat activitatea efectuată pe șantierele arheologice de la cetățile dacice din Munții Orăștiei, activitate care a dus la evidențierea ruinelor de la Grădiștea Muncelului, Pietra Roșie sau Blidaru, precum și ale așezărilor de la Rudele ori Fețele Albe. Experiența șantiereleor „dacice” a urmat în mod natural după „ucenicia” în cadrul săpăturilor de la Sarmizegetusa romană (1924-1936), pe direcția respectivelor preocupări înscriindu-se și campaniile arheologice de la castrele Micia și Poroilissum. A deținut importante funcții în aparatul de stat al regimului ideocratic de stânga, fiind din acest motiv culpabilizat *post-mortem* de o parte a mediului academic în anii care au urmat prăbușirii comunismului. A decedat la Cluj, la 27 mai 1973 (Dorina N. Rusu, *op. cit.*, Partea I (A-L), p. 454-455).

Pentru a nuanța constatările de mai sus, se cuvine să amintim faptul că Isopescu (născut la 18 aprilie 1894 la Frătăuții Vechi, în Bucovina, unde a frecventat și clasele primare, până în 1904 și cu pregătire gimnazială la Suceava, absolvind secția română a Ober-Gymnasiums în 1912) a urmat, după terminarea liceului din Suceava, cursurile Universității din Cernăuți, la Facultatea Filosofică, mai târziu de Filosofie și Litere, secția Filologie și Lingvistică. În anii studiilor secundare a fost coleg cu Nicolae Grămadă, care se va specializa în anii '20 tot la Școala Română din Roma. Izbucnirea Primului Război Mondial l-a determinat să-și întrerupă studiile, fiind înrolat în armata austriacă la 24 noiembrie 1914 și trimis pe frontul din Italia, unde a căzut prizonier. În 1917, la chemarea lui Vasile Lucaci, s-a înscris în batalioanele române pentru eliberarea Transilvaniei, fiind condamnat la moarte în contumacie. La 19 iunie 1918 a fost ales, în Italia, în Comitetul de acțiune al românilor din Transilvania, Banat și Bucovina, participând în această calitate la organizarea „legiunii românești”. După evenimentele din decembrie 1918, Claudiu Isopescu s-a întors în țară, unde și-a continuat studiile la Universitatea din București, încheiate în 1920, devenind specialist în filologie. Doctoratul în litere l-a susținut la Napoli, în 1919. Între anii 1920 și 1923 a funcționat ca profesor de limba italiană și germană la Liceele „Matei Basarab” și „Gheorghe Șincai” din București, iar în perioada 1922-1923 a activat și ca asistent la Academia Comercială din București. După stagiul de specializare la Roma (1923-1925), ca bursier al Școlii Române de acolo, a rămas în capitala Italiei, unde a început, din decembrie 1926, să susțină cursuri de limba și literatura română la Universitatea „La Sapienza”, devenind în 1929 conferențiar universitar. Din 1936 a deținut Catedra de Limba și literatura română la Universitatea din Roma. A încetat din viață în 1956²⁵.

În ceea ce îl privește pe al doilea bursier cernăuțean, Nicolae Grămadă, născut la 1 martie 1892 în localitatea Zaharești, comuna Stroești, județul Suceava, cu studii primare urmate în școala din satul natal, între anii 1898 și 1902, și cu pregătire gimnazială la Suceava (în vara lui 1902 a intrat ca elev la Gimnaziul greco-oriental din Suceava, unde i-a avut colegi pe o serie de alți cărturari bucovineni precum Dimitrie Marmeliuc, Aurel Morariu, Traian Turturean, Ioan Țurcanu sau Claudiu Isopescu), acesta și-a început studenția la Cernăuți (s-a înscris la Universitatea de acolo, dar în condițiile izbucnirii primei conflagrații mondiale și-a continuat studiile superioare la Viena, în buna tradiție a intelectualității bucovinene). După o vremelnică întrerupere a pregătirii universitare în anii războiului, și-a susținut examenul de capacitate în 1919 la Cernăuți. Stagiul de specializare la Viena din anii 1921-1922 a avut ca rezultat direct obținerea în octombrie 1922 a doctoratului în istorie la Universitatea din Cernăuți. Au urmat perioade de perfecționare post-universitară la Leipzig (1922-1923), Paris (1923-1924) și Roma (1925-1926) pe parcursul cărora Nicolae Grămadă s-a specializat în disciplinele auxiliare ale istoriei (paleografie chirilică, diplomatică, sigilografie, heraldică). A funcționat în anii 1924-1930 ca profesor secundar, iar din 1928, odată cu obținerea docenței în istorie, a devenit conferențiar la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Cernăuți (docența a obținut-o la 1 iunie 1928, cooptarea în calitate de conferențiar la 1 octombrie 1928, iar definitivarea la conferință la 1 octombrie 1931). La Cernăuți, Grămadă a susținut conferința de științe auxiliare în anii 1928-1940 și 1941-1944. Marea parte a lucrărilor sale le-a publicat tot

²⁵ Claudiu Isopescu, *mesager al spiritualității românești în Italia, I, Corespondență (1926-1942)*, ediție, prefață și studiu introductiv de D. Vatamaniuc, notă asupra ediției de Elena Pascaniuc, București, Editura Academiei Române, 2006, p. 10-11; Otilia-Ștefania Pop Damian, *Nuove testimonianze su Claudiu Isopescu (1894-1956) e la fondazione della cattedra di lingua e letteratura romana all'Università „La Sapienza” di Roma*, în „Annuario dell'Istituto Romeno di Cultura e Ricerca Umanistica di Venezia”, 6-7, no. 6-7, 2004-2005, p. 550-552.

acolo²⁶, multe dintre contribuții apărând în revista Institutului de Istorie și Limbă din Cernăuți, „Codrul Cosminului”. Nicolae Grămadă fost integrat vremelnic pe un post de conferențiar la Universitatea din Iași în 1940-1941. De remarcat faptul că, la începutul lunii octombrie 1940, prin adresa nr. 185949 din 9 octombrie 1940 a Ministerului Educației Naționale, în conformitate cu decretul lege nr. 2865 din 23 august 1940, Grămadă era încadrat provizoriu, cu începere de la 1 octombrie 1940, în cadrul Facultății de Litere și Filosofie din Sibiu a Universității clujene refugiate acolo, atașându-i-se la amintita instituție conferința de științele auxiliare ale istoriei pe care o deținea la Universitatea din Cernăuți; abia la 5 noiembrie 1940, prin adresa nr. 215241/940 a Ministerului Educației Naționale, Decanatul Facultății de Litere de la Sibiu era înștiințat că în urma decretului nr. 3646 din 30 octombrie 1940 care modifica decretul nr. 3285 din 30 septembrie 1940, Nicolae Grămadă era încadrat la Facultatea de Filosofie și Litere din Iași, unde îi era atașată și conferința, în loc să fie cuprins în corpul profesoral al Literelor clujene, refugiat la Sibiu²⁷. În perioada martie 1944 – martie 1945, Nicolae Grămadă a funcționat la Râmnicu Vâlcea, unde se refugiaseră Facultatea de Teologie și Institutul de Istorie bucovinene, apoi la Suceava, unde structura a fost plasată temporar, iar după transferarea facultății la București a revenit la Iași, profesând în cadrul Facultății de Istorie de acolo. La Iași a devenit profesor de Istoria României, perioada Evului Mediu, la Catedra de Istorie a românilor în 1948, an în care a fost numit și decan al Facultății de Istorie și Geografie. Pensionat în anul 1952, fostul bursier al Școlii Române de la Roma s-a stins din viață la 19 februarie 1961. Lucrarea sa amplă *Toponimia minoră a Bucovinei* a apărut postum, în 1996, prin grija Centrului de Studii „Bucovina” al Academiei Române (ca prim număr al colecției fondate în 1996, „Enciclopedia Bucovinei în studii și monografii”)²⁸.

Cum am mai remarcat, mare parte dintre membrii Școlii în primii ani de funcționare fuseseră discipoli ai lui Vasile Pârvan și activaseră sub îndrumarea acestuia fie în cadrul Muzeului Național de Antichități (a cărui direcțiune o deținea de la 15 decembrie 1910), fie la Catedra de Istorie veche, epigrafie și antichități greco-romane a Universității bucureștene (al cărei titular era din 1913). Doar Alexandru Marcu fusese recomandat lui Pârvan de profesorul său Ramiro Ortiz, titularul Catedrei de Limba și literatura italiană a Universității bucureștene și care contribuise cu numeroase sfaturi la redactarea Regulamentului de funcționare al instituțiilor din Paris și Roma în forma sa finală²⁹. De altfel, Ramiro Ortiz își trimisese discipolul, în anii 1920-1922, la Florența, unde Alexandru Marcu și-a

²⁶ N. Grămadă, *Vicina*, 1924, 22 p.; idem, *Studii paleografice*, 1925, 49 p.; idem, *Anul zidirii bisericii din Zaharești*, 1926, 45 p.; idem, *Contribuțiuni la istoria cărții și a scrisului în Evul Mediu*, 1928 (lucrare cu care a candidat la premiul Aurel Cosma al Academiei Române în 1929); idem, *Studii mărunte din domeniul științelor auxiliare ale istoriei*, 1934, 28 p.; idem, *Sătenii și stăpânii în Bucovina, între 1775 și 1848*, 1934; idem, *O informație despre originea românească a numelui răzeșilor polonezi*, 1935; idem, *O sută de ani de la cea dintâi împroprietărire a sătenilor în Bucovina*, 1935; idem, *Din trecutul satului Zaharești*, 1935; idem, *Cancelaria domnească în Moldova până la domnia lui Constantin Mavrocordat*, 1935, 231 p.; idem, *Moldavica. Formarea documentului privat moldovenesc. Formațiuni toponimice cancelarești în Moldova. Oameni buni și bătrâni*, 1936; idem, *Vechile peceți bisericești bucovinene*, 1939, 89 p.; idem, *Vechile peceți sâtești bucovinene (1783-1900)*, 1939, 48 p.

²⁷ SJAN Cluj, fond Universitatea „Regele Ferdinand I” din Cluj, nr. 798, Facultatea de Litere, doc. nr. 456-1940 și 556-1940.

²⁸ „Academia Română. Anale. Ședințele din 1928-1929”, tomul XLIX, p. 45; „Anuarul Universității Regele Carol II din Cernăuți pe anii de studii 1933-1936”, p. 82, 88, 210, 350, 358; „Anuarul Universității «Al. I. Cuza» din Iași. 1939-1959”, p. 60, 63; *Enciclopedia istoriografiei românești*, coordonator științific Ștefan Pascu, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1978, p. 162; Harieta Mareci, *Nicolai I. Grămadă*, în „Glasul Bucovinei. Revistă trimestrială de istorie și cultură”, Cernăuți/București, 2005, 12, nr. 1 (45), p. 17-22.

²⁹ Vezi scrisoarea din 2 iunie 1921 adresată de Nicolae Iorga lui P. P. Negulescu, Ministrul Instrucțiunii Publice (George Lăzărescu, *Școala Română din Roma*, București, Editura Enciclopedică, 1996, p. 22).

desăvârșit pregătirea la Reale Istituto di Studi Superiori e di Perfezionamento cu profesorii Pio Rajna, Ernesto Giacomo Parodi și Guido Mazzoni, luându-și aici doctoratul în litere cu o teză despre Ippolito Nievo (*Dal Romanticismo al Naturalismo: Ippolito Nievo*)³⁰.

În rândul discipolilor lui Vasile Pârvan deveniți ulterior membri ai Școlii Române de la Roma ar mai fi de amintit și nume precum Ștefan Bezdechi sau Ecaterina Dunăreanu. Ștefan Bezdechi de exemplu, provenind dintr-o familie modestă de origine macedo-română³¹, a urmat Facultatea de Litere a Universității din București la sfârșitul primului deceniu al secolului trecut. A frecventat secția clasică a Literelor bucureștene, apropiindu-se îndeosebi de tânărul profesor de arheologie de atunci, Vasile Pârvan, cu care avea, de altfel, potrivit firii sale critice și exigente, numeroase discuții și chiar dispute științifice. S-a remarcat drept unul dintre discipolii cei mai bine pregătiți ai tânărului profesor, luând parte activă la seminarul condus de Vasile Pârvan, unde – așa cum relata mai târziu un alt emul al lui Pârvan, G. G. Mateescu:

[...] se scotoceau [...] știrile literare, epigrafice și arheologice ale antichității greco-romane, despre strămoșii noștri, cu gândul chiar al publicării unui „Corpus” al antichității thraco-dacice, se făcea critica textelor respective, se interpretau inscripții, se discutau chestiuni științifice din toate ramurile istoriei antice. La îndemnul d-lui V. Pârvan, unii dintre noi am început a publica rezultate ale cercetărilor noastre în „Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice”³².

În condițiile în care Cezar Papacostea nu a mai fost cuprins în primul lot de membri ai Școlii noastre din capitala Italiei, Vasile Pârvan a considerat utilă trimiterea în vederea specializării la Roma a unui clasicist crescut la școala sa. Așa că a insistat pentru recomandarea lui Ștefan Bezdechi, absolvent *magna cum laude* al Universității din București din vara anului 1911³³ și unul dintre cei mai activi frecventatori ai Seminarului său de istorie antică și epigrafie³⁴. De altfel, sprijinit tot de Vasile Pârvan, Bezdechi a obținut în 1914 o bursă de studii clasice la Berlin, în capitala Germaniei începând să studieze doar din 1915. Ajuns în Danemarca în vara anului 1916 pentru a-și îngriji sănătatea, tânărul Bezdechi va fi nevoit să rămână acolo din cauza evoluției situației internaționale și va funcționa până în 1919 în calitate de interpret la legația noastră din Copenhaga³⁵. Au fost ani în care și-a completat documentația pentru teza sa de doctorat,

³⁰ Veronica Turcuș, *Alexandru Marcu (1894-1955) și cultura italiană în România interbelică (Profil bio-bibliografic)*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 1999, p. 28.

³¹ Născut la 24 aprilie 1888 la Ploiești, Ștefan Bezdechi își desăvârșise educația secundară în orașul natal, absolvind liceul în 1907 și tot acolo a funcționat, vreme de trei ani după obținerea licenței, ca profesor suplinitor. Vasile Pârvan îl sprijinise constant, încă de la începutul carierei didactice, încredințându-i din 1913 postul de asistent onorific la catedra sa, Bezdechi fiind însărcinat cu un curs special de limba elină pe lângă seminarul profesorului. Postul fiind însă neremunerat, tânărul clasicist era nevoit să presteze o muncă de profesor suplinitor de limbi clasice și moderne la diferite licee din București. Vasile Pârvan îl va susține, așadar, în mod constant pe Ștefan Bezdechi în cariera sa profesională, în vara lui 1912 solicitându-l, de exemplu, pe Nicolae Iorga să intervină pe lângă omul politic N. Filipescu pentru recomandarea lui Bezdechi la Catedra de Latină a Liceului militar de la Târgoviște sau primindu-l, cum am mai amintit, „asistent onorific”, cu începere din 1913, la Catedra de Istorie antică a Universității bucureștene. Pârvan îi va îndruma apoi tânărului Bezdechi și programul de doctoratură, început la București (*Vasile Pârvan. Corespondență și acte*, p. 148; Radu Ardevan, *Viața și activitatea lui Ștefan Bezdechi*, în *AMN*, 24-25, 1987-1988, p. 1155-1157).

³² SJAN Cluj, fond Universitatea din Cluj, Facultatea de Litere, doc. nr. 221-1921/22, f. 1v.

³³ R. Ardevan, *op. cit.*, p. 1156.

³⁴ V. Turcuș, *George G. Mateescu (1892-1929) director al Școlii Române din Roma*, p. 9.

³⁵ Ar fi de remarcat că, alături de traducerile sale din elină, de lucrările sale referitoare la limba latină ori de sintezele sau contribuțiile de mai mică întindere dedicate clasicismului grec, Ștefan Bezdechi a fost primul nostru traducător din daneză. În 1922 îi apărea traducerea din Ludwig Holberg, *Trei comedii*, iar

susținută în octombrie 1920 la Universitatea din București pe o temă legată de al patrulea discurs al lui Demostene³⁶. Tot prin contribuția lui Pârvan, care în anii respectivi punea bazele Universității Daciei Superioare din Cluj, Bezdechi a fost solicitat în 1919 pentru postul de profesor de limba greacă al Universității românești din centrul de cultură al Transilvaniei. De aceea, din punctul de vedere al lui Vasile Pârvan, Bezdechi era considerat candidatul ideal pentru a inaugura seria clasicistilor în cadrul specializărilor la Școala Română din Roma. În consecință, în vara anului 1923, Ștefan Bezdechi, atunci profesor agregat de Filologie clasică greacă la Universitatea din Cluj, a solicitat Facultății de Filosofie și Litere din centrul universitar ardelean înscrierea „printre candidații pe care Facultatea de Litere îi va recomanda pentru a fi trimiși pentru studii la Academia Română din Roma”³⁷. Cererea sa survenea în urma anunțului făcut de direcțiunea Școlii Române din Roma printr-o adresă din 11 mai 1923 către Facultatea de Litere din Cluj, prin care se solicita instituției recomandarea unui candidat al său pentru institutul din capitala Italiei. Problema a fost discutată în cadrul ședinței Consiliului profesoral al Facultății de Filosofie și Litere din 28 mai 1923, care avea în vedere recomandarea a doi candidați din partea Universității clujene. În iunie 1923 solicitau să fie trimiși la Școala Română din Roma, pe locurile destinate Clujului, profesorul agregat Bezdechi și proaspătul licențiat Constantin Daicovici, care însă nu întrunea în anul respectiv condițiile de admitere din lipsă de lucrări. În privința lui Bezdechi, consiliul profesoral al Universității transilvănene, întrunit la 16 iunie 1923, considera că nu are competența necesară pentru a-l recomanda pe Bezdechi pentru calitatea de „hospitant”, luând în discuție și aprobând numai cererea sa de concediu în acest scop³⁸. Problema era tocmai faptul că Bezdechi fusese student și doctorand al Universității din București și nu al celei din Cluj. În procesul de selecționare a bursierilor pentru un stagiul la Școala Română de la Roma este interesant de observat faptul că – în condițiile în care articolul din Regulament privitor la oaspeții Școlii era mai permisiv, întrucât nu condiționa direct posibilitatea recomandării unui candidat de către o anumită Facultate de Litere de statutul aspirantului respectiv de licențiat ori doctor al respectivei facultăți – Universitatea din Cluj a apelat frecvent, în primii ani, la soluția trimiterii membrilor „hospitanți” pentru a-și putea specializa la Roma tinerii săi cei mai merituoși, în general formați în mediul Universității bucareștene.

Atenția deosebită pe care directorul Pârvan o acorda specializării primului filolog clasic în cadrul Școlii Române din Roma, după ce nu reușise să îl aducă pe Vasile Bogrea ca secretar al instituției, iar Cezar Papacostea nu a fost inclus în prima generație de membri ai Școlii, reiese și din insistența cu care Pârvan solicita Facultății de Litere din

---

interesul său pentru acest spațiu, relativ insolit în perimetrul culturii române, va fi oglindit și într-o serie de articole de minoră aspirație (vezi, de exemplu, Șt. Bezdechi, *Cum ne cunosc danezii*, în „Patria. Organ al Partidului Național Român”, Cluj, 2, nr. 64, 23 martie 1920, p. 1-2; nr. 67, 26 martie 1920, p. 2-3; nr. 69, 28 martie 1920, p. 2 – o relatare a unei călătorii pe care a întreprins-o în vara anului 1917 prin câteva sate de pe coasta de vest a Iutlandei; idem, *Grundtvig, întemeietorul Universității populare daneze*, în „Învățătorul”, 1927, p. 65-70 etc.). Șt. Bezdechi, *Memoriu de titluri și lucrări*, Cluj, Institutul de Arte Grafice „Ardealul”, [1939], 4 p.; R. Ardevan, *op. cit.*, p. 1155-1157.

³⁶ *Autenticitatea Filipicei a IV-a (Demosthenis Philippica quarta)*. Vezi „Universitatea din București. 1915/16-1923/24”, București, 1924, p. 99; S. C. [Stănuța Crețu], *Ștefan Bezdechi*, în *Dicționarul General al Literaturii Române. A/B*, București, Editura Univers Enciclopedic, 2004, p. 500-501.

³⁷ Vezi cererea lui Ștefan Bezdechi din 7 iunie 1923 în SJAN Cluj, fond Universitatea din Cluj, Facultatea de Litere, doc. nr. 384-1922/23.

³⁸ Idem, Procesele-verbale încheiate în ședințele Consiliului profesoralilor în anii 1919/20-1923/24, f. 161v.; doc. nr. 429-1922/23.

Cluj, la 29 septembrie 1923, „cuvénita delegare” pentru ca Ștefan Bezdechi să fie inclus pe lista membrilor Școlii Române din Roma, arătând că a recomandat deja ministerului „pe d. agregat Ștefan Bezdechi [...] ca membru în I-ul an al Școalei din Roma”³⁹. La această adresă a directorului Școlii Române din Roma, Facultatea de Litere din Cluj răspundea la 4 octombrie 1923, arătând că încă din iunie i-a acordat profesorului agregat Bezdechi concediul cerut, pe un an universitar, dar numai cu condiția de a lăsa „un suplinitor destoinic, acceptat de facultate”⁴⁰. De fapt, în ședința Consiliului profesoral al Literelor clujene din 16 iunie 1923, lui Ștefan Bezdechi îi era aprobat concediul doar pentru primul semestru al anului universitar 1923-1924 și se stabilea ca Bezdechi să fie suplinit de Vasile Bogrea⁴¹. Problema suplinirii sale la catedră se va ridica și în întrunirea din 28 iunie 1923 a Consiliului profesoral al Facultății de Litere din Cluj, iar în urma discuției pe baza adresei Ministerului Instrucțiunii conform căreia niciun profesor nu mai putea suplini mai mult de o catedră, Vasile Bogrea a arătat că nu-și mai poate asuma și suplinirea Catedrei de Elină a lui Bezdechi, în condițiile în care o suplinea pe cea de Lingvistică generală⁴². Chestiunea suplinirii lui Bezdechi la catedră se va pune și în toamna anului 1923, când Ștefan Bezdechi își anunțase la universitate cursul pentru primul semestru, tratând despre *Începuturile literaturii creștine în limba greacă*⁴³. De altfel, presat de obligațiile didactice și de poziția Universității din Cluj în această privință, Bezdechi se va întoarce de la Roma peste un an și își va continua activitatea didactică (în anul universitar 1924-1925 va susține un curs de literatură despre *Proza greacă după Hristos* și va lucra intens cu studenții seminarului său încă din luna octombrie a anului 1924)⁴⁴. Directorul Pârvan în schimb, ușor ofuscat față de lipsa de colaborare a Universității clujene întrucât, potrivit articolului 14 al Regulamentului de funcționare al Școlii, prelungirea stagiului unui bursier – recomandat întotdeauna de Universitate pentru un an – cu cel mult încă unul (durata maximă a specializării era de doi ani) era de competența exclusivă a direcțiunii, va amâna plecarea celui de-al doilea bursier al Universității din Cluj recomandat în toamna anului 1924, Constantin Daicoviciu, până în toamna anului 1925, motivând decizia sa prin lipsa locurilor în instituție (în octombrie 1924, directorul Pârvan comunica Facultății de Litere din Cluj că la Școală nu este loc decât pentru Nicolae Buta, primul recomandat de Universitatea clujeană pentru anul academic 1924-1925, urmând ca Daicoviciu să fie primit în anul următor)⁴⁵. Vreme de un an (1924-1925), Facultatea de Litere din Cluj a avut la Roma doar un singur bursier, pe Nicolae Buta, în perioada respectivă Consiliul profesoral al Literelor clujene lamentând tratamentul nedrept care era rezervat membrilor ei. O astfel de situație relativ tensionată în raporturile Universității din Cluj cu direcțiunea Școlii Române de la Roma s-a înregistrat și în toamna anului 1923, când Facultatea de Litere l-a rechemat la catedră pe Emil Panaitescu în ciuda recomandării directorului Școlii, care solicita pentru bursier încă un an de concediu pentru parcurgerea celui de-al doilea an de specializare⁴⁶.

³⁹ Idem, doc. nr. 47-1923/24, f. 5.

⁴⁰ *Ibidem*, f. 1.

⁴¹ Idem, Procesele-verbale încheiate în ședințele Consiliului profesoral în anii 1919/20-1923/24, f. 205v.

⁴² *Ibidem*, f. 206.

⁴³ „Anuarul Universității din Cluj pe anul școlar 1923-24”, p. 131.

⁴⁴ „Anuarul Universității din Cluj pe anul școlar 1924-25”, p. 107, 113-114.

⁴⁵ SJAN Cluj, fond Universitatea din Cluj, Facultatea de Litere, Procesele-verbale încheiate în ședințele Consiliului profesoral în anii 1919/20-1923/24, f. 203, 205v., 244, 247v.; 1924/25-1928/29, f. 259/10, 295/44.

⁴⁶ Idem, doc. nr. 47-1923/24, f. 7, 9; doc. nr. 362-1923/24; Procesele-verbale încheiate în ședințele Consiliului profesoral în anii 1924/25-1928/29, f. 259/10.

În ceea ce îl privește pe Constantin Daicoviciu, el va candida pentru bursele Școlii din Roma – așa cum am precizat – și în vara anului 1924, când Universitatea din Cluj a avut un singur loc vacant, celălalt fiind rezervat de directorul lui Bezdechi, Daicoviciu concurând cu Nicolae Buta⁴⁷ pentru calitatea de *alunno* al Institutului nostru din capitala Italiei. În anul 1924, Constantin Daicoviciu prezenta o cerere pentru a fi admis la Școala Română de la Roma, specificând că este licențiat în filologie clasică și bizantinologie și arătând că „la lucrări scrise sau tipărite în specialitatea mea nu mă pot referi, împrejurările în cari mă aflu nepermițându-mi să le fac”. Până în momentul respectiv, absolventul *magna cum laude* al Universității din Cluj din anul 1922 avea publicate în specialitate o traducere a *Inventarului monumentelor și obiectelor istorice și artistice săsești din Transilvania* realizat de M. Csaki (Cluj, Cartea Românească, 1923, 43 p.) și o lucrare personală, *Raport cu privire la lucrările din al doilea an de funcționare (1922-23) al Comisiunii Monumentelor Istorice, Secția pentru Transilvania* (Cluj, Cartea Românească, 1923, 16 p.), rezultat al activității sale începută încă din anii studenției, la 1 martie 1921, ca practicant la Institutul de Arheologie și Numismatică al Universității din Cluj condus de profesorul D. M. Teodorescu. Participase, de asemenea, împreună cu conferențiarul Emil Panaitescu, la repetatele campanii de săpături de la Histria la începutul anilor '20. De altfel, la 19 septembrie 1924, decanul Facultății de Litere din Cluj, N. Drăganu, îl înștiința pe Constantin Daicoviciu:

[...] în conformitate cu avizul d-lui director V. Pârvan, locul al doilea de la Școala Română din Roma pentru care ați fost recomandat nefiind vacant anul acesta, nu veți putea merge până la anul viitor, până când va trebui să pregătiți și o lucrare (conf[orm]. Regu-[amentului]) pentru a putea fi recomandat în locul I.

Celălalt contracandidat în schimb, Nicolae Buta, scrisese încă de student o consistentă monografie asupra lui Avram Iancu, publicată în 1924 la Cluj. În corespondența cu profesorul său Vasile Bogrea din vara anului 1924, tânărul Constantin Daicoviciu își exprima frecvent preocuparea în legătură cu plecarea la Roma în vederea specializării la Școala noastră de acolo. La 22 iunie 1924, Daicoviciu îi scria profesorului Bogrea ușor dezamăgit: „Iarăși e vorba de Roma, dar anul acesta nu pot pleca”, în timp ce, la 10 iulie 1924, se arăta mai optimist, probabil în urma propunerii Consiliului profesoral al Facultății de Litere din Cluj de a-l recomanda pentru toamnă, la întoarcerea lui Bezdechi:

⁴⁷ Încă de la 28 februarie 1924, proaspătul licențiat în litere și filosofie Nicolae Buta solicita Facultății clujene, pentru anul următor, bursa acordată de Ministerul Instrucțiunii pentru studiul „instituțiilor slavo-române”: „În cazul când chestiunea acestei burse (schimbul favorabil) nu este definitiv rezolvită, Vă rog să binevoiți a-mi acorda o bursă pentru Paris (Institutul dlui Iorga)”. Vezi SJAN Cluj, fond Universitatea din Cluj, Facultatea de Litere, doc. nr. 417/1-1923/24, f. 1. Interesant este că în cerere în loc de Paris a fost scris mai întâi Roma, peste care a fost trasă o linie și completată apoi deasupra noua destinație, cunoscându-se probabil că aceeași bursă era vizată încă din anul anterior de Constantin Daicoviciu. De altfel, încă de la 24 mai 1924, decanul N. Drăganu solicita Ministerului Instrucțiunii o informare „în privința vacanțelor care se vor produce pentru Facultatea noastră în anul școlar viitor la Școala Română din Roma și Paris [adăugat cu creion], deoarece avem candidați care se interesează și nu le putem da nici un răspuns” (idem, doc. nr. 362-1923/24). Solicitarea Facultății de Litere din Cluj venea în urma contrastelor avute în toamna anului 1923 cu Vasile Pârvan în privința continuării stagiului lui Emil Panaitescu și a acordării concediului lui Ștefan Bezdechi, directorul Școlii avertizând Universitatea din Cluj că va recurge la comunicări doar prin intermediul Ministerului Instrucțiunii dacă se va ajunge la discrepanțe vădite între deciziile sale și cele ale Facultății de Litere ardelene (idem, doc. 47-1923/24, f. 9). Până la urmă, recomandarea pentru Nicolae Buta s-a făcut pentru Școala Română de la Roma, la Paris fiind trimis în anul respectiv N. Georgescu-Tistu (idem, doc. nr. 21/1-1924/25, Procesele-verbale încheiate în ședințele Consiliului profesorilor în anii 1919/20-1923/24, f. 247v.).

„Eu, în ultimul moment, mi-am dat cererea pentru Roma. Se spune că m-au propus – împreună cu d-l Buta – la Minister. – De merg – e bine, de nu – și așa e bine”⁴⁸.

Așadar, a fost selecționat pentru bursa vacantă de la Roma – în urma deciziei luate în cadrul Consiliului profesoral al Facultății de Litere din Cluj de la 28 iunie 1924 – proaspătul absolvent al facultății, Nicolae Buta, stabilindu-se ca locul care se va elibera după întoarcerea profesorului Bezdechi din Italia să îi fie acordat lui Constantin Daicoviciu. În vara anului 1924 Daicoviciu va conduce o campanie de săpături arheologice la Sarmizegetusa romană în calitate de practicant al Institutului arheologic, rezultatele tipărindu-le în primul număr al „Daciei” lui Pârvan (*Fouilles et recherches à Sarmizegetusa, 1er Compte-rendu, „Dacia”, 1924, 1, p. 224-263*), lucrare care îl va și recomanda pentru un loc la Școala Română de la Roma în anul 1925, când ocupa deja în cadrul Institutului Arheologic poziția de asistent și continuase activitatea de săpături arheologice la Sarmizegetusa, săpături care erau organizate și finanțate de Comisiunea Monumentelor Istorice, Vasile Pârvan supervizând de asemenea campaniile de cercetări din Ardeal. Așa că, la 12 septembrie 1925, Vasile Pârvan răspundea Ministerului Instrucțiunii, care îi adusese la cunoștință adresa de la 6 august 1925 a Facultății de Litere din Cluj cu recomandarea lui Constantin Daicoviciu, că are „onoarea de a răspunde că această recomandare era anticipat agreată de mine, dată fiind frumoasa activitate a d-lui Daicoviciu pe terenul arheologiei romane”⁴⁹.

Abia din 1925, cu inaugurarea secțiunii destinată cultivării artelor și cu stabilirea la Roma a primilor bursieri arhitecți, Școala Română de la Roma va începe să funcționeze în forma în care fusese gândită potrivit Legii de înființare și a Regulamentului de organizare din 1921, iar selectarea candidaților se va face din toate cele patru centre universitare ale României Mari. În timp, evoluția instituțională și practica funcționării Școlii – atât a celei de la Roma cât și a celei din Franța – vor determina o mai limpede precizare a statutului unor categorii de bursieri – ospitanții – care, treptat, se vor distinge de oaspeții instituției – specialiști și personalități găzduite acolo pentru diverse stagii de cercetare (cu precădere din 1932, când va deveni funcțional spațiosul Palat al Accademia di Romania în Valle Giulia), distincția fiind operată ulterior și la nivelul legislației și al regulamentului de funcționare (noua Lege de organizare a Școlii Române de la Roma din 1941 și Regulamentul nou din 28 mai 1942 dedicau articole separate oaspeților și ospitanților, durata de ședere a primilor neputând să depășească trei luni, iar a celor din urmă un an, cei dintâi fiind recomandați de Academia Română, iar ultimii numiți de Ministerul Educației Naționale – ulterior al Culturii Naționale și Cultelor – în urma propunerilor avansate de director și bazate pe avizul facultăților de origine)⁵⁰.

⁴⁸ Gh. Cardaș, *Constantin Daicovici către Vasile Bogrea. Inedite*, în „Orizont. Săptămânal politic și literar-artistic”, editat de Uniunea Scriitorilor, 26, nr. 30(386), 25 iulie 1975, p. 3.

⁴⁹ SJAN Cluj, fond Universitatea din Cluj, Facultatea de Litere, doc. nr. 406/1-1923/24, f. 1; doc. nr. 25-1925/25; doc. nr. 500/1-1924/25; „Anuarul Universității din Cluj pe anul școlar 1921-22”, Cluj, 1923, p. 203; 1922-23, p. 111; 1923-24, p. 38; 1924-25, p. 100; I. Andrieșescu, *Vasile Pârvan, membru al Comisiunii Monumentelor Istorice, † 26 iunie 1927*, în *BCMI*, 22, fasc. 62, octombrie-decembrie, 1929, p. 146; M. Macrea, *Date biografice*, în *Omagiu lui Constantin Daicoviciu cu prilejul împlinirii a 60 de ani*, București, Editura Academiei, 1960, p. XI; H. Daicoviciu, *Bibliografia lucrărilor*, în *Omagiu lui Constantin Daicoviciu*, p. XV; *Vasile Pârvan. Corespondență și acte*, p. 272, 277.

⁵⁰ Vezi articolele 19 și 20 ale Decretului-lege nr. 1422 din 16 mai 1941, cu 24 de articole (*MOF*, CIX, nr. 115, 17 mai 1941, p. 2654-2656), și articolele 22 și 23 din Regulamentul nou de funcționare din 28 mai 1942 (*MOF*, CX, nr. 122, 29 mai 1942, p. 4417-4418).

THE SELECTION PROCESS OF THE ALUMNI FOR THE ROMANIAN SCHOOL
IN ROME IN ITS FIRST YEARS
(Summary)

Keywords: Romanian School in Rome, alumni, Romanian interwar Universities, Vasile Pârvan.

The present study focuses on the selection process of the fellowship for the Romanian School in Rome, institute founded by the Great Romania in the early '20. The investigation intends to present the level of the representation of all four Universities of the interwar Romania: București, Iași, Cluj, and Cernăuți at the new institute founded in Rome and the main research directions sustained by the head of the School, the Academician Vasile Pârvan. Based on unpublished archive information, the study presents the background of the selection process, the difficulties of the beginnings and the status of various members of the School (full members, guests, etc.), in order to offer an accurate image of the first years of life of the Romanian Academy in Rome.